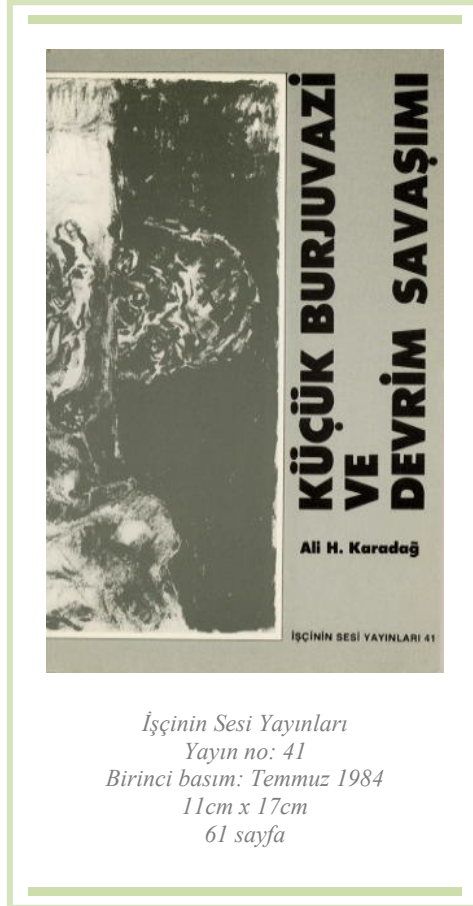

BÜTÜN ÜLKELERİN PROLETERLERİ BİRLEŞİN! KARKÊREN HEMÛ WELATAN YEKBIN!

KÜÇÜK BURJUVAZİ VE DEVİRİM SAVAŞIMI

Ali H. Karadağ

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	3
1. Sınıf olarak küçük burjuvazi.....	4
1.1. Feodalizmden kapitalizme geçiş ve gelişimi içinde küçük burjuvazi.....	4
1.2. Kapitalizm küçük burjuvaziye yeniden üretiyor	5
2. Modern kapitalist toplumda küçük burjuvazi	6
2.1. Genel olarak sınıf kavramı—sınıf ölçütleri	6
2.2. Küçük burjuvazinin sınıf ölçütleri	7
2.3. Sınıf ölçütleri ve sınıf savaşı.....	8
2.4. Türkiye’de küçük burjuvazi.....	9
3. Küçük burjuvazi ve yeni ücretliler.....	11
Yeni ücretlilerin bir kesimi işçi sınıfının içinde	11
Yeni ücretlilerin bir bölümü burjuva	13
Yeni ücretlilerin önemli bölümü küçük burjuva.....	13
4. Küçük burjuvazinin sınıfsal özellikleri ve küçük burjuva siyasal akımlar	15
4.1. Sınıfsal özellikleri	15
Küçük burjuvazinin bağımsız ideolojisi ve siyaseti yoktur	15
Küçük burjuvazi kendini sınıflar üstü görür	15
Ulusal dar görüşlülük ve milliyetçilik.....	16
Bireycilik ve başına buyrukluğ	17
4.2. Küçük burjuva siyasal akımlar.....	17
Küçük burjuva devrimciliği	18
5. İleri demokratik halk devriminde işçi sınıfının bağlaştığı olarak küçük burjuvazi	20
5.1. Demokrasi savaşındaki yeri	20
5.2. Komünist partisinin küçük burjuvaziye ve küçük burjuva siyasal akımlara karşı tutumu.....	22
5.3. Küçük burjuva akımlarla ilişki taktik bir sorundur.....	23

GİRİŞ

Küçük burjuvazi Türkiye toplumunun en kalabalık sınıfıdır. Hem bu sayısal ağırlığı, hem de devrim karşı-devrim çatışmasındaki sonuç belirleyici etkisi nedeniyle Türkiye devriminin kilit sorunlarından biridir.

Küçük burjuvazi, bağımsız sınıf çıkarı, bağımsız ideolojisi olmayan bir ara sınıftır ve kapitalizmin iki temel sınıfına doğru kutuplaşması bu sınıfın en belirgin tarihsel eğilimidir. Bu broşürde göstermeye çalıştığımız gibi, küçük burjuva yığınların önemli bir bölümü hızla mülksüzleşiyor ve proletaryanın saflarına katılıyor. Bu kesimler, kendileriyle birlikte eski sınıf bilinçlerini ve psikolojilerini de işçi sınıfının içine taşıyorlar. Öte yandan, çağımızda Marksizm, her türlü başkaldırışın evrensel ideolojisidir ve proleterleşerek devrimcileşen küçük burjuva kesimler Marksizm'den giderek daha çok etkilenmektedirler. Ama aynı zamanda devrimci hareket üzerinde etkileri de olmaktadır. Bu karşılıklı etkileşim küçük burjuvazi konusunu daha da öne çıkarıyor. Yine vurgulamaya çalıştık ki, Türkiye'de ileri demokratik halk devrimini başarmak için küçük burjuvaziyle bağlaşıklık zorunludur. Ama küçük burjuva etkilerden, küçük burjuva yalpalamalardan soyutlanmak da bir o denli zorunludur. Dolayısıyla, komünistlerin küçük burjuvaziye, onun ikili karakterine uygun bir siyasetle yaşmaları, hem onu kazanmaları hem de bunu yaparken kendi bağımsızlıklarını yitirmemeleri gerekiyor. Bu iki yönlü görevin hakkıyla başarılması, küçük burjuvaziyi üretimdeki yeri, ekonomik, toplumsal, siyasal istemleri ve demokrasi savaşındaki rolü ile iyice tanımaktan geçiyor. Bu küçük broşürün amacı, küçük burjuvaziye bir sınıf olarak daha yakından bakabilmek, siyasal temsilcilerini daha iyi tanıyabilmek ve komünistlerin küçük burjuvaziye ilişkin tutumunu tartışabilmektir.

1. SINIF OLARAK KÜÇÜK BURJUVAZİ

1.1. FEODALİZMDEN KAPİTALİZME GEÇİŞ VE GELİŞİMİ İÇİNDE KÜÇÜK BURJUVAZİ

Kapitalist üretim ilişkilerinin feodal toplumun bağrında yeşerdiğini biliyoruz. Feodalizm, bir üretim biçimi olarak egemenken kapitalist gelişmenin embriyonu olan küçük artizan ve zanaat-kârlar ortaya çıkmaya başladılar. Feodal toplumdaki küçük üreticinin loncaların ve doğal ekonominin dar sınırlarını kırarak kapitalistleşmesi, kapitalist gelişmenin bilinen bir yoldur. Bu yolla, önemli miktarda para ve üretim aracı bir bölüm küçük üreticinin elinde birikirken, bir yandan da üretim güçlerindeki gelişme, feodal toplumun toprağa bağlı üreticisini üretim araçlarından koparmış, özgür işgücünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kapitalist üretimin iki temel koşulu böylece gerçekleşmiş ve insanlık tarihi kapitalist gelişme dönemine girmiştir. Küçük üreticinin gelişip kapitalistleşmesi, kapitalizmin ilk gelişme döneminin özelliğidir. Burjuvazi kapitalizmin temel bir sınıfı olarak bir kez tarih sahnesine çıktıktan sonra geride kalan, treni kaçıran küçük üreticiler için aynı yoldan geçerek kapitalistleşme olanağı tarihsel olarak sınırlandırılmıştır.

Marks'ın dediği gibi, yeni burjuva sınıfı yalnızca feodal aristokrasiyi değil, küçük mülk sahiplerini, küçük üreticileri de yıkıma uğratarak yükselmiştir.

Kapitalizm geliştikçe, başlangıçta aynı sınıf içinde yer alan küçük üreticiler böylece ayrılmıştır. Ayrılmadan, bir yandan bağımsız bir sınıf olarak burjuvazi, öte yandan artık öne genelleşmiş, kapitalizmin iki ana sınıfı arasına sıkışmış ayrı bir ara sınıf olarak küçük burjuvazi oluşmuş ve burjuva toplumunun tamamlayıcı bir parçası olarak biçimlenmiştir.

Ne var ki, bu ayrışma sürecinin her yerde aynı hızla ve aynı kesinlikle gerçekleşmediğini tüm ülkelerin deneyimi gösteriyor. Bu nedenle, küçük burjuvazi konusundaki bu en genel doğruların yanı sıra, her ülkenin özgül koşullarına dikkatlice bakmak gerekir. Yoksa genel sözlerin ötesinde küçük burjuvazinin her ülkede taşıdığı değişik özellikler yeterince kavranamaz.

Marks ve Engels küçük burjuvazinin durumunu incelerken kapitalizmin gelişmesi açısından başlıca iki ülke tipinden söz ediyorlar.

Komünist Manifesto'da şöyle diyorlar:

“Ortaçağ kentlileri ve küçük mülk sahibi köylüler, modern burjuvazinin habercileriydiler. *Sanayi ve ticaret yönünden az gelişmiş ülkelerde* bu iki sınıf, yükselen burjuvaziyle yan yana bitkisel yaşamlarını hâlâ sürdürüyorlar.

“*Modern uygarlığın tam olarak gelişmiş olduğu ülkelerde*, proletarya ile burjuvazi arasında durmadan yalpalayan ve burjuva toplumunun tamamlayıcı bir parçası olarak kendisini durmadan yenileyen yeni bir küçük burjuva sınıfı oluşmuştur. Ne var ki, bu sınıfın üyesi bireyler, rekabetin etkisiyle sürekli aşağıya prole-

taryanın içine itilirler ve modern endüstri geliştikçe, modern toplumun bağımsız bir kesimi olarak tamamen yok olacakları... anın yaklaştığını bile görürler.”(abç)

“Bitkisel yaşam” sözcüğü, küçük burjuvazinin kapitalizmin az geliştiği ülkelerdeki durumu gerçekten çok güzel anlatıyor. Böyle ülkelerde (ki Türkiye de bunlardan biridir) geçmiş üretim biçiminden kalan geleneksel küçük mülk sahipleri eriyen ve yok olan bir sınıf olmasına rağmen, kapitalizmin geç ve yavaş gelişmesinden dolayı varlığını uzun süre sürdürebiliyor. Yıkıma uğruyor, mülksüzleşiyor, ama bu süreç yavaş işlediği ölçüde de kendisini varlıkla yokluk arasında gidip gelen, sancılı ve sürünge bir yaşam içinde buluyor.

Gelişmiş ülkelerde ise kapitalizm feodalizmden kalma biçimleri daha kökten yok ediyor, kapitalist üretimin çıkarlarına uygun yeni bir küçük burjuvalar, küçük üreticiler kesimi yaratıyor. Bu durumda küçük burjuvazi toplumda ayrı bir sınıf olarak yok olmuyor ama bağımsız bir sınıf olarak yok oluyor.

1.2. KAPİTALİZM KÜÇÜK BURJUVAZİYİ YENİDEN ÜRETİYOR

Kapitalizmin kendi çıkarları, gereksinimleri doğrultusunda küçük burjuvaziyi yeniden üretişini Lenin şöyle anlatıyor:

“Bütün kapitalist ülkelerde proletaryayla yan yana her zaman geniş bir küçük burjuva, küçük üreticiler katmanı vardır. Kapitalizm küçük üretimi doğurdu ve sürekli doğuruyor. Birçok yeni ‘orta katman’ kapitalizm tarafından var ediliyor. (Fabrika eklentisi olarak, evde çalışma olarak, bütün ülkeye yayılan işyerleri olarak ve otomobil, bisiklet endüstrisinde olduğu gibi büyük endüstrinin gereksinimlerini karşılamak için kurulan işyerleri olarak.)¹

Sermayenin genişletilmiş yeniden üretim sürecinde, büyük sermayeye bağımlı küçük işletmeler bu sürecin bir parçası olarak üretimdeki yerlerini alırlar. Bunlar finansman, hammadde pazarlama vb. sorunları açısından tekeli büyük sermayeye bağımlıdır ve bu bağımlılık giderek artar. Artık söz konusu olan tarihsel olarak burjuvazinin embriyonu olan bir küçük burjuvazi değil, kapitalist toplumun tamamlayıcısı olan bir küçük burjuvazidir.

Eğer kapitalizm küçük burjuvaziyi yeniden üretmeseydi bu ara sınıfın toplumsal yaşamdaki önemi de bu denli olmazdı. Küçük burjuvazi hem dünü, hem bugünü olan, ama kendine ait bağımsız bir yarımı olmayan, masallardaki çok başlı canavarlar gibi bir yandan yok olup giderken öte yandan yeniden dirilip, canlanıyor. Toplum yaşamında önemli bir rol oynamayı sürdürüyor.

---

¹ Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İng. basım, c.15. s.39.

2. MODERN KAPİTALİST TOPLUMDA KÜÇÜK BURJUVAZİ

2.1. GENEL OLARAK SINIF KAVRAMI—SINIF ÖLÇÜTLERİ

Sınıf kavramı, toplumların gelişmesi içinde içeriği değişen bir kavramdır. Kapitalist gelişmenin ve sınıfsal ayrışmanın çeşitli toplumlardaki başkalığı, bilim ve teknikteki, toplumsal işbölümündeki değişiklikler, sınıf teorisine çözülmesi gereken yeni sorular getiriyor. Sınıf konusunu ele alırken karşılaşılan zorluklardan biri budur.

İkincisi, yaşamda sınıfları birbirinden ayıran duvarlar yoktur. Ekonomik–toplumsal gelişme sınıf denilen büyük insan gruplarını sürekli olarak hareketlendiriyor. Sınıflar arasında karşılıklı geçiş ve yer değiştirme süreçleri sürekli işliyor. Bu yüzden sınıf tanımı yaparken, sınıfları ayıran ölçütleri ele alırken dikkatli olmak gerekiyor. Hele de konuştuğumuz burjuvaziye ve proletaryaya yaklaşan yanları ile küçük burjuvazi ise sorun daha da karmaşıklaşıyor.

Bu söylediklerimizi akılda tutarak, önce genel sınıf tanımına sonra da küçük burjuvazinin durumuna bakacağız.

Lenin sınıfları şöyle tanımlıyor:

“Sınıflar tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal üretim sistemi içinde tuttukları yere, üretim araçlarıyla ilişkilerine, emeğin toplumsal örgütlenmesinde oynadıkları role, toplumsal zenginlikten aldıkları payın miktarına ve alış yöntemine göre birbirinden ayrılan geniş insan gruplarıdır.”²

Bu tanım, sınıf ayrımı yapmakta bakılacak dört ölçütü veriyor. Bunları tek tek alalım:

1. “*Tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal üretim sistemi içinde tutulan yer*”

Bu ölçüt sınıfı belirlemede iki ayrı noktayı içerir. Birinci olarak, sınıfı egemen üretim biçimi içinde ele almak gerekir. Örneğin, küçük üretici feodal toplumda da, kapitalist toplumda da vardır. Ama yukarıdaki açıklamalardan da gördük ki, iki durumda küçük üreticinin sınıfsal konumu değişiktir. Birinde küçük üretici ötekinde küçük burjuvadır.

İkincisi, “*üretim sistemi içinde tutulan yer*” *üretici olan* ve *üretici olmayan* ayrımına göre belirlenir. Aynı üretim sistemi içinde üretici olan ve olmayan sınıflar vardır. *Sömürülen–sömürülen* ilişkisi bu ayrım temelinde doğar. Çünkü sömürünün kaynağı olan artık–değeri üretken emek yaratır. Bu nedenle ekonomik anlamda üretken sınıf sömürülen, üretken olmayan sınıf ise sömürücüdür. Örneğin proletarya artık–değer yaratan ve sömürülen bir sınıftır, burjuvazi kendisi artık–değer üretmeyen, başkasının ürettiğine el koyan sömürücü bir sınıftır.

2. “*Üretim araçlarıyla ilişki*”

Bu, üretim araçlarına sahip olmak–olmamak ayrımıdır. Üretim araçlarına sahiplikten iki şey anlaşılabilir: Yasal sahiplik ve üretim araçları üstünde fiili denetim. Bu ikisi özellikle gün-

² Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İng. basım, c.29, s.424.

müzde bir ve aynı şey değildir ve bu sınıf belirlemede önemli bir noktadır. Bu konuya döneceğiz.

Yine kapitalizmin temel sınıflarına göre örneklersek, burjuvazi üretim araçlarına sahiptir, egemenliğinin kaynağı budur. Proletarya üretim araçlarından yoksundur ve yaşamak için işgücünü pazarda satmaktan başka yolu yoktur.

3. “Emeğin toplumsal örgütlenmesinde oynadıkları rol”

Bu ölçüt açısından sınıflar, *çalışan–çalışmayan* diye ayrılırlar. Çalışan–çalışmayan ayrımı, üreten–üretmeyen ayrımından farklıdır. Üreten–üretmeyen ayrımı artık–değer üretme sürecine ilişkindir. Kapitalist üretim biçiminde üretici, artık–değer üreticisidir.

Öte yandan her çalışan doğrudan artık–değer üretmeyebilir. Örneğin, hizmet sektöründe vb. çalışan emekçiler artık–değer üretmezler, ama çalışan sınıftandırlar. Buradaki ayrım, *işbölümü* açısından yapılmıştır. Karar veren–uygulayan, denetleyen–denetlenen, dolayısıyla yöneten–yönetilen ilişkisinde bu ayrım önemli rol oynar.

4. “Toplumsal zenginlikten alınan payın miktarı ve alış yöntemi”

İlk üç ölçütün sonucu olarak yaratılan toplumsal zenginliklerden alınan payın miktarı, alış biçimi ve kaynağı da değişik olacaktır.

Örneğin kapitalist toplumda işçi sınıfının ulusal gelirden aldığı pay, *işgücünün değeri ile belirlenir, kendisi tarafından üretilir ve kapitalist tarafından ödenir*. Kapitalistin payı kendisi tarafından değil *“kendi” işçileri tarafından üretilir, artık–değer oranına göre belirlenir ve buna kendisinin el koyması ile gerçekleşir*.

2.2. KÜÇÜK BURJUVAZİNİN SINIF ÖLÇÜTLERİ

Yukarıda saydığımız sınıf ölçütlerine başvurmadan önce, küçük burjuvazinin üretimdeki yerini anlamak açısından Marks’ın *Artı Değer Teorisi*’ndeki şu ünlü sözlerini okuyalım:

“Bu üreticilerin *kendi üretim araçlarıyla çalışarak, bir yandan kendi emek gücünü üretmenin yanı sıra artık–değer de yaratmaları*, bir yandan da konumlarından yararlanarak kendi artı emeklerine ya da bir kısmına (çünkü bir kısmı vergi biçiminde vb. ellerinden alınır) kendileri el koymaları olanaklıdır...”

“...Bağımsız köylü ya da zanaatkâr iki kişiye bölünür. Üretim araçlarının sahibi olarak kapitalisttir. İşçi olarak ise kendi ücretli işçisidir. Dolayısıyla kapitalist olarak kendi kendine ücretini öder ve sermayenin kârını alır, yani bir yandan kendini ücretli işçi olarak sömürür, öte yandan artı değerden emeğin sermayeye borcu olan haracı öder.”³

Marks’ın sözlerinden de açıkça anlaşıldığı gibi, küçük burjuvazi, üretim sürecindeki konuyla kapitalist toplumun iki uzlaşmaz temel sınıfının özelliklerini varlığında taşıyan çelişkili bir sınıftır. Tıpkı burjuvazi gibi üretim araçları sahibidir, işgücünü satın alır ve artı değere el koyar. Ama satın aldığı esas olarak kendi işgücü, el koyduğu ağırlıklı olarak kendi yarattığı değerdir.

³ K. Marks, *Marks-Engels Seçme Yapıtlar*, “Artı Değer Teorisi”, İng. basım, c.1, s.407–408.

Şimdi Lenin'in sınıf ölçütlerine göre küçük burjuvaziye bakabiliriz:

1. Küçük burjuvazi kapitalist üretim sistemi içinde yer alan bir sınıftır. Varlığında kapitalizm öncesi ilişkilerin izlerini taşıması bu gerçeği değiştirmez.

Küçük burjuvazi, kapitalizmin bir sınıfıdır, ama temel ve bağımsız bir sınıfı değildir. *Ara*, ama burjuvaziden *ayrı* bir sınıftır. Kapitalist üretim sistemi küçük burjuvaziye dayanmaz ama eksikliklerini tamamlamak için küçük burjuvaziye gereksinim duyar, onu sürekli üretir.

Küçük burjuvazi esas olarak üretken bir sınıftır. Yukarıda gördüğümüz biçimde artı-değer üretir, kendi ürettiği artı değerın bir kısmına yine kendisi el koyar. El koymadığı bölüm yeniden üretim bölüşüm sürecinde büyük burjuvaziye gider.

Esas olarak sömürülen bir sınıftır. Ama kendisi de sömürme özlemi taşıyan, hatta bazen sömüren bir sınıftır da. Küçük burjuvanın el koyduğu başkalarının yarattığı artı değerın miktarı kendisini çalışmaktan kurtarmaya, kapitalist üretim için gerekli sermayeyi sağlamaya ve kendisini bir burjuva gibi yaşatmaya yetmiyorsa bu kişi bir küçük burjuvadır, kapitalist değildir.

2. Küçük burjuvazi geneliyle küçük mülk ve üretim aracı sahibidir. Sahip olduğu üretim araçlarının değerinin, üretim kapasitesi ve teknik düzeyinin düşüklüğü onu burjuvaziden ayıran bir noktadır. Küçük burjuvazi burjuvazinin küçüğü değildir.

Öte yandan, üretim aracı sahibi olmayan ama çalışarak geçinen, toplumsal zenginlikten aldığı pay ve yaşam koşulları açısından küçük burjuva özellikler gösteren kesimleri de küçük burjuvazinin içinde saymak gerekir. Devlet bürokrasisinin az maaşlı alt ve orta kesimleri, küçük memur, öğretmen, teknik eleman gibi meslek sahipleri bunlara örnektir. Yine büyük bürokratlar, şirketlerin yüksek maaşlı yöneticileri burjuva sınıfı içinde yer alırlar.

3. Küçük burjuvazi *çalışan* ve yaşamını ağırlıklı olarak *kendi emeğinden* sağlayan bir sınıftır, emekçidir. Burjuvazi ile arasındaki çizgiyi çekmekte bakılacak önemli ayrımlardan biri budur. Ne var ki, küçük burjuvazi aynı zamanda geneliyle üretim aracı sahibi olduğu için sömürme özlemi taşıyan, proletaryadan çok farklı bir emekçi sınıftır.

4. Dördüncü ölçüt, toplumsal zenginlikten alınan payın miktarı ve bunun alınış biçimidir ki, bu öteki ölçütlerle birlikte ele alındığında sınıfı belirlemede önemli, bazen belirleyici bir yer tutabilir. Küçük burjuvazi, kazancının ağırlıklı bölümünü kendi emeğinden çıkarır. Ulusal gelirin yeniden paylaşımında gelirinin önemli bir kesimi, dolaysız vergiler, peşin vergi uygulaması, yüksek faiz gibi uygulamalarla budanır. Sonuç olarak gelir dilimlerinin alt düzeylerinde bir pay alır.

Görülüyor ki, küçük burjuvazi *melez* bir sınıftır. Her durumda *ikili* sınıf karakteri kendini ortaya koyar. Hem halktan biri, hem de bir burjuvadır. Marks'ın dediği gibi varlığıyla hareket halinde bir çelişkidir başka bir şey değildir.

2.3. SINIF ÖLÇÜTLERİ VE SINIF SAVAŞIMI

Ekonomik sınıf ölçütleri, sınıf belirlemede esastır. Ancak, bu ölçütlerin zorunlu olarak yaratacağı ideolojik biçimlenmeyle birlikte ele alındığında en tam bir sınıf belirlenmesine varılır.

Marks ve Engels, sınıf kavramı–sınıf savaşımı ilişkisini şu sözlerle anlatıyorlar:

“Tek tek bireyler, ancak başka bir sınıfa karşı ortak bir mücadele yürütmek zorunda oldukça bir sınıf meydana getirirler, bunun dışında rekabet içinde birbirlerine düşmandırlar.”⁴

Gerçekten de, sınıfları öteki sınıflara karşı yürüttükleri savaşım içinde ele almak zorundayız. Bunu yapmayan tüm sınıf çözümlenmelerinin eksiklik taşıması tehlikesi vardır.

2.4. TÜRKİYE’DE KÜÇÜK BURJUVAZI

Türkiye Avrupa’da küçük burjuvazinin toplumda en geniş yer tuttuğu ülkelerden biridir. Kırsal alanlarda olduğu gibi, kentlerde de yoğun bir küçük burjuva nüfus yaşamaktadır. Küçük burjuvazinin doğuşunu ve gelişmesini anlatırken, bu sınıfın hem geçmişten kalma, hem de kapitalizmin yeniden ürettiği bir sınıf olduğunu söylemiştik. İşte orta ve az gelişmiş ülkeler, kapitalizmin gelişmişliği ile az gelişmişlik özelliklerini bir arada buldukları için bu gibi ülkelerde küçük burjuvazi çok geniş bir toplumsal kesimi oluşturmaktadır.

TKP 4. Program Taslağı’nda şöyle deniyor:

“Üretimin çoğunluğunun endüstriden geldiği, gelişmiş bir bankacılık sistemine sahip bugünkü Türkiye’de, finans–kapitalin yanı sıra yaygın bir küçük kapitalist ve ondan da yaygın basit meta üretimi vardır ve bu Türkiye’nin orta gelişmişliğinin bir göstergesidir.”⁵

Türkiye’de yaygın basit meta üretimi küçük burjuvazinin toplumdaki varlığının temelidir. Türkiye’de küçük burjuvazinin tipik temsilcisi, köy nüfusunun çoğunluğunu oluşturan kır küçük burjuvazisidir. Kürdistan nüfusunun büyük çoğunluğu da kır küçük burjuvazisi içindedir. Türkiye Kürdistanı’nda kapitalist gelişmenin geriden gelmesi, Kürdistan’da ve dolayısıyla Kürt ulusal hareketinde küçük burjuvazinin önemini arttırıyor.

Program taslağında: “1950’lerde kapitalist gelişme yolunda bir patlama geçiren ülke tarımına asıl gelişme 1960’larda geldi. O zamandan bu yana kırsal alanlar bir uçta tarım tekellerinin, burjuvazinin, bir uçta tarım proleteryanının ve arada dev gibi bir küçük üreticiler yığınının doğmasına tanık oldu”⁶ deniyor.

Kuşkusuz bu dev küçük üreticiler yığını olduğu gibi durmuyor. Kapitalist gelişme hızlandıkça yıkıma uğruyor ve ayrışıyor. Küçük toprak sahibi üretici, büyük ölçekli üretimi gerektiren tarım tekniklerine, tarımda makineleşmeye ayak uyduramıyor. Devlet tekelci kapitalizmi altında, taban fiyat ve kredi politikası tarımdaki tekellerin küçük üreticiyi yutma mekanizması olarak kullanılıyor. Kır küçük burjuvazisi giderek mülksüzleşiyor, yarı proleter (yoksul köylü) durumuna itiliyor. Kırdaki kapitalist gelişme milyonlarca küçük üreticiyi kentlere göçe zorluyor. Bu yığınları kentte de işsizlik ve yoksulluk bekliyor. Kır küçük burjuvazisinin geleceği uzun erimde nesnel olarak proleteryanın geleceğine bağlanmıştır.

Öte yandan, sermayenin yeniden genişletilmiş üretim süreci içinde kapitalizm sürekli olarak yeni bir küçük burjuva sınıf üretiyor.

⁴ Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar*, İng. basım, c.1, s.77.

⁵ *İşçinin Sesi*, sayı 246’ya Ek.

⁶ *Agy*, s.6.

“Özellikle kentlerde eriyen geleneksel küçük burjuvazinin yerini yenisi ve tekeli kapitalizme bağımlısı almaktadır. Örneğin terziler ve kunduracılar yok olurken ‘yan sanayici’ küçük burjuvalar vb. gelişmektedir.

“Bu iki yönlü etki, küçük burjuvazi içinde çok karmaşık ve çelişkili süreçler yaratmaktadır.”⁷

Sahip olduğu üretim araçlarının değerinin, üretim kapasitesi ve teknik düzeyin düşüklüğü, kredi zorlukları, peşin vergi uygulamaları kent küçük burjuvazisinin durumunu daha da güçleştiriyor. Birçok küçük işyeri iflaslara uğruyor.

Türkiye’de yaşanan bu çelişkili süreçler, özellikle *geleneksel* kır ve kent küçük burjuvazisinin hızla erimekte olduğunu gösteriyor. Ne var ki, aynı anda “yenisi ve tekeli kapitalizme bağımlısı” özellikle kentlerde yeniden doğmaktadır.

Finans kapital, üstünde durduğu tabanı, yaygın küçük ve orta üretimi çıkarına uygun yönde biçimlendirmeye çalışmaktadır. Ancak, geçmişten kalan eski orta sınıfın yerini, tümüyle kapitalizmin değişen gereksinimlerine göre biçimlenmiş bir küçük burjuvaziye bırakması süreç işidir. Bu süreç tamamlanana dek, yeniyle eskinin yan yana yaşadığı ve ülkenin bir küçük burjuvalar denizine benzediği uzun bir dönem yaşanması olağandır. Türkiye işte böyle bir dönemi hâlâ yaşamaktadır.

Türkiye’de devlet bürokrasisinin alt ve orta kesimleriyle, aydınların büyük çoğunluğu da küçük burjuva kapsamı içinde yer almaktadır. Öte yarıda Türkiye’de mühendis ve teknik eleman gibi meslek sahiplerinin bir bölümü işçileşmektedir. Ayrıca, eski sınıf konumlarından kopuş çoğu kez hemen yeni bir sınıfla bütünleştirmeyi getirmiyor.

Her yıl kente göç eden yüz binlerce eski “köylü” ile liseyi bitirip eğitime devam edemeyen, iş de bulamayan genç nüfusun bir bölümü *sınıf dışı* konumlarda oradan oraya sürüklenip duruyorlar. Bunların durumu “marjinal kesim” ya da “lumpen–proletarya” denilen kavramın içinde ele alınmalıdır. Konumuzun dışında olduğu için bu grupların durumunu ayrıca tartışmayacağız

⁷ R. Yürükoğlu, *İşçinin Sesi*, “İleri Demokratik Halk Devriminde Tekel dışı Burjuvazi”, sayı:115–116.

3. KÜÇÜK BURJUVAZİ VE YENİ ÜCRETLİLER

Günümüzde birçok gelişmiş kapitalist ülkede yeni bir ücretliler grubu ortaya çıkmaktadır. Kapitalist üretimin uğradığı toplumsallaşma ve merkezileşme, bilimsel–teknik devrimin kafa–kol emeği ilişkilerine getirdiği değişiklikler, menecer, mühendis, tekniker ve çeşitli uzmanların sayısını arttırıyor. Yine, bireysel ve bağımsız çalışan, bilim adamı, araştırmacı, doktor, avukat vb. serbest meslek sahiplerinin büyük bölümü de eski bağımsız durumlarını yitiriyorlar. Bunlar da, tekellerin araştırma merkezlerine, sağlık ünitelerine ve bürolarına bağlı olarak çalışan maaşlı elemanlar durumuna geliyorlar.

Şimdi ileri kapitalist–emperyalist ülkelerde bu yeni grupların sınıfsal durumları ve sınıf savaşımındaki yerleri tartışılıyor. Bu ülkelerdeki düzeyde olmasa da, konu Türkiye açısından da önem taşıyor. Özetle değinmeye çalışırsak ortaya çıkan görüşleri iki ana grupta toplayabiliriz.

1. Birincisi, bu yeni grupların burjuvazi ve proletarya içinde yer aldıklarını söyleyen eğilimdir. Başka bir deyişle bu görüşü savunanlar yeni ücretliler grubunun çoğunluğunun orta sınıf içinde yer aldığı tezine karşı çıkıyorlar.

Bu eğilim içinde de üç farklı görüş çıkıyor:

Bir bölümü, gelişmiş endüstri toplumlarında “burjuvazinin hızla ilerlediğini, bu yeni grupların gelir düzeylerinin ve yaşam standartlarının yüksek olduğunu, dolayısıyla burjuvazi içinde yer aldıklarını söylüyor.

Başkaları, yeni grupların ücretli oluşundan, burjuvaziye karşıtlığından ve üretim araçlarına sahip olmamasından çıkarak işçi sınıfı içinde sayılmaları gerektiğini savunuyorlar. Ek kanıtlar olarak, bu kesimlerin gelir düzeyinin düşüklüğünü, burjuva statüden yoksunluklarını gösteriyorlar ve bu koşullar işçi sınıfının koşullarına çok benziyor diyorlar. Birinci büyük eğilim içinde yer alan üçüncü bir grup, bu yeni ücretlilerin bir bölümü işçi sınıfının, bir bölümü burjuvazinin içindedir diyorlar ve ölçüt olarak “erk” ve “otorite” ile olan ilişkilere bakıyorlar: “Karar verenler burjuvazi, uygulayanlar işçidir.”

2. İkinci büyük eğilim işçi sınıfının giderek daha büyük bir bölümünün “burjuvazileştiğini”, burjuvazinin ise giderek *sınıfsızlaştığını* (declassing), sınıfların birbirine karıştığını ve bu yolla uzlaşmaz “karşıtlıkların” çözülmekte olduğunu ileri sürüyorlar.

Yeni ücretliler grubunun kapitalist ülkelerin sınıf ilişkilerinde yenilikler yarattığı bir gerçektir. Bu durumu tartışmak ve çözümlenmek gerekiyor. Bizce yeni ücretliler grubu türdeş değildir. Bu kesimler bir yandan kapitalizmin iki temel sınıfına doğru kutuplaşırken bir yandan da büyük bölümü küçük burjuvazi içinde yer almaktadır.

YENİ ÜCRETLİLERİN BİR KESİMİ İŞÇİ SINIFININ İÇİNDE

Bilimsel teknik devrimin yol açtığı gelişmelerden biri, “emek sürecinde kafa emeğinin oranının yükselmesidir. Bu iki yönden oluyor. Bir yandan işçi sınıfının içinde kafa emeği ile çalışanların

oranı artıyor. Bir yandan eskiden üretim süreci dışında duran bir takım entelektüel uğraşlar bugün ‘üretken emek’ kavramı içine giriyor, üretim sürecinin bir parçası oluyor.”⁸

Yeni ücretlilerin, üretim mühendisi, teknik elemanların bir kesimi giderek “üretken emek” ve dolayısıyla genel olarak işçi sınıfı içinde yer alıyor.

“Üretken emek” kavramına bir başka açıdan daha bakmak gerekiyor. Kapitalizmde üretim tek tek işçilerin yerine getirdiği soyutlanmış bir faaliyet değildir. Ve süreç, üretimin giderek daha toplumsal–kolektif bir biçim alması yönünde işlemektedir. Tüm bunlar “üretken emek” kavramının genişlediğini gösteriyor. Konuyu daha iyi anlayabilmek için Marks’ın aşağıdaki uzun alıntısına başvurmamız gerekiyor:

“İş süreci tamamen bireysel olduğu sürece, bir ve aynı işçi, sonradan ayrılacak olan bütün işlevleri kendisinde birleştirir. Kişi doğal nesnelere kendi yaşamaları için elde ederse, onu yalnız kendisi denetliyor demektir. Daha sonra başkalarının denetimi altına girer. Tek bir insan, kendi beyninin denetimi altında gene kendi kaslarını harekete geçirmeksizin doğa üzerinde bir iş yapamaz. Vücutta baş ile elin işini kafanın işi ile birleştirir. Sonraları bunlar birbirinden ayrılırlar, hatta can düşmanı olurlar. Ürün bireyin dolaysız ürünü olmaktan çıkar ve *kolektif emekçinin* ürettiği toplumsal bir ürün, yani her biri, iş konusu üzerindeki işlemlerin az ya da çok bir parçasını yapan bir emekçi topluluğunun ortak ürünü haline alır. İş sürecinin bu ortaklaşa niteliği, gitgide daha belirli bir hale geldikçe, bunun zorunlu sonucu olarak, bizdeki üretken emek ve bunu sağlayan üretken emekçi kavramı genişlik kazanmış olur. Üretken biçimde çalışmak için *artık el ile çalışmanız da gerekmez, kolektif emekçinin bir parçası olmanız*, onun yerine getireceği alt işlevlerden bir tanesini yapmanız yeterlidir. (abç)

“...Bununla birlikte, öte yandan, bizim üretken emek kavramımızda bir daralma oluyor. Kapitalist üretim, aslında meta üretimi değil, artık değer üretimidir. İşçi kendisi için değil, sermaye için üretir. Bu nedenle, artık sadece üretmesi yetmez, artık–değer üretmesi de zorunludur. Şimdi artık, kapitalist için artık–değer üreten böylece sermayenin kendisini yeniden genişletmesi için çalışan işçi, ancak üretken işçidir. Maddi nesnelere üretimini dışında kalan bir alandan örnek alırsak, bir öğretmen, öğrencilerin kafaları üzerinde emek harcamasının yanı sıra eğer okul sahibini zenginleştirmek için de eşek gibi çalışıyorsa, üretken bir işçi sayılır. Okul sahibinin, sermayesini, sosis fabrikası yerine öğretim fabrikasına yatırmış olması hiçbir şeyi değiştirmez. Demek oluyor ki, üretken işçi kavramı, sadece iş ile yararlı etki arasındaki, emek ile emek ürünü arasındaki bir ilişkiyi anlatmakla kalmıyor, aynı zamanda, tarihsel gelişmeden doğan ve işçiye, doğrudan doğruya artık–değer yaratma aracı damgası vuran özgül bir toplumsal üretim ilişkisini de anlatıyor.”⁹

Marks, yukarıdaki sözleriyle bir yandan üretken emek kavramının “kolektif emekçilik” kavramıyla genişletildiğini ve üretkenliğin tek tek işçilere değil ama bazı alt işlevleri yerine getirmek koşuluyla bir topluluğa ait olduğunu söylüyor, öte yandan üretken emekten söz edebilmek için “işçiye doğrudan doğruya artık–değer yaratma aracı damgası vuran özgül bir toplumsal üretim ilişkisi” içinde yer almak gerektiğinden söz ediyor.

⁸ R. Yürükoğlu, *Kankun Konferansı ve Düşündürdükleri*, İşçinin Sesi Yayınları, s.17.

⁹ K. Marks, *Kapital*, c.1, s.537–538, Sol Yayınları, Ankara 1975.

Marks'ın sözlerinden çıkararak diyebiliriz ki, kapitalist üretim ilişkilerinde işçi sınıfından söz edebilmek için artık–değer üretimi şarttır, ama bu işçilerin tek tek kol emeği kullanmaları anlamında değil, artıkdeğer üretimini sağlayan kolektif çalışmaya katkı yapmak anlamındadır.

Kolektif emek içinde işlev gören, üretim aracı sahibi olmayan, gelirini çalışarak elde eden, artık–emeğine el konularak kendisine ödenmeyen, işgücünün değeri tıpkı doğrudan üretken emekçi gibi belirlenen emekçilerin işçi sınıfı içinde yer aldıklarını söylemek doğrudur.

Sonuç olarak, yeni ücretlilerin, beyaz yakalıların yukarıda belirtilen özellikleri gösteren bir kesiminin işçi sınıfı içinde yer aldıklarını söyleyebiliriz.

YENİ ÜCRETLİLERİN BİR BÖLÜMÜ BURJUVA

Eskiden bireysel kapitalist, üretim araçları ve sermaye üstünde hem mülkiyete, hem de gerçek fiili egemenliğe sahipti. Üretim sürecinin içinde yer alıyor ve sermayenin, planlama, karar verme, üretimi denetleme ve artık değere el koyma gibi işlevlerini bizzat yerine getiriyordu. Daha sonra bu durum değişmiştir.

Bir kez, sermaye sahipliği ile sermayenin ve üretim araçlarının kullanımı, işletilmesi birbirinden ayrılmıştır. Bugün anonim ortaklıkların, holdinglerin hisse senetlerine sahip olmak hiç de bunların gerçek işletilme hakkına sahiplik anlamına gelmiyor. Tekellerin yönetim aygıtları sermayenin fiili işletilmesi işlevini yerine getiriyor. Buna uygun bir hiyerarşi ve örgütlenme ortaya çıkıyor. “Büyük” ya da “tepe” menecerler sermaye adına fiilen tasarrufta bulunuyorlar. Artık–değere el koyma işlemini onlar yapıyorlar. Dolayısıyla, tekel yönetim mekanizmasının tepelerinde yer alan yönetici ve menecerler:

- Faaliyetlerinde kolektif emekçilik değil, kapitalistin işlevleri ağır bastığı ve artık–değere el koyarak sömürüyü fiilen kapitalist adına gerçekleştirdikleri için,
- Üretim araçları üstünde fiili denetim sahibi oldukları için,
- Emeğin örgütlenmesinde karar veren, denetleyen–yöneten konumlarda oldukları için,
- Üretken emekçilerin yarattığı artık değerden aldıkları payın miktarı burjuva yaşam standartlarına denk düştüğü için burjuvazinin içinde yer alıyorlar.

YENİ ÜCRETLİLERİN ÖNEMLİ BÖLÜMÜ KÜÇÜK BURJUVA

Üretim sistemi içinde sermayenin işlevlerini yerine getiren yönetim ve denetim aygıtının kendi içinde bir hiyerarşi oluşturduğunu, bu hiyerarşinin tepesinde yer alanların burjuva sınıf konumlarına sahip olduklarını söylemiştik. Hiyerarşinin altlarında ise çeşitli açılardan durumları çelişkili olan ücretliler grubu yer alıyor. Bunlar hem burjuvaziye hem işçi sınıfına yakın özellikler gösteriyorlar. İkili ve ara sınıf karakteri taşıyorlar. Yeni ücretlilerin sayıca en kalabalık kesimini de bunlar oluşturuyorlar.

Bu kesimler çoğu zaman hisse senetleri yoluyla devede pire ölçeğinde de olsa üretim araçları üstünde yasal sahipliği paylaşıyorlar. Ancak bu hiçbir zaman onlara üretim araçları üstünde işlem yetkisi vermiyor.

İkincisi, bu kesimler hem kolektif emekçinin bazı işlevlerini, hem de sermaye sahibinin işlevlerini yerine getiriyorlar. Üretimin planlanmasında ve denetlenmesinde ikincil bir rol oynuyorlar ve bunu daha üsttekilere bağımlı bir biçimde yapıyorlar. Bir yandan işçileri denetleyip

yönetirken bir yandan da tepe yöneticiler tarafından denetlenip yönetiliyorlar. Emeğin örgütlenmesinde iki temel sınıfa *göre* ikisinden de farklı yerler alıyorlar.

Gelirleri ağırlıklı olarak, üretken emekçilerin ürettikleri artık değerden geliyor, ama kendileri de çalışıyorlar. Üretim sürecinde değilse bile dağıtım ve bölüşüm süreçlerinde sömürülüyorlar. Gelirleri ise küçük burjuva bir yaşam standardı sağlayacak düzeydedir.

Görüldüğü gibi, “yeni ücretliler” geleneksel küçük burjuvaziye göre farklılıklar taşıyor. Ama kapitalizmin iki temel sınıfından hiçbirine ait olmamak gibi bir özellik de taşıyor. Küçük burjuvazinin ara sınıf olma, ikili karakter gibi özelliklerini aynen onda da görüyoruz.

Kuşkusuz, yeni ücretliler için yaptığımız bu ayrımlar her şeyi çözmiyor. Birçok durumda somut bir kişinin sınıf konumunu belirlemede güçlükler devam ediyor. Sonra, ekonomik ölçütlerin yanı sıra, ideolojik-siyasal konum ve tutumların sınıf çözümlemesinde taşıdığı önemin altını bir kez daha çizmeliyiz. Daha önce de söylediğimiz gibi sınıfların karşılıklı ilişkilerini sınıf mücadelesi içine oturtmayan hiçbir çözümleme tam olamaz.

4. KÜÇÜK BURJUVAZİNİN SINIFSAK ÖZELLİKLERİ VE KÜÇÜK BURJUVA SİYASAL AKIMLAR

4.1. SINIFSAK ÖZELLİKLERİ

Yukarıda, kapitalist toplumdaki yeri açısından küçük burjuvazinin sınıfsal konumuna kısaca baktık. Şimdi bu temelde küçük burjuvazinin sınıf karakterini belirleyen bazı özelliklerine yine kısaca bakalım.

KÜÇÜK BURJUVAZİNİN BAĞIMSIZ İDEOLOJİSİ VE SİYASETİ YOKTUR

Burjuvazi ile proletarya arasında sıkışmış bir ara sınıf olması küçük burjuvazinin ayırt edici özelliklerinden biridir. Bu nedenle, küçük burjuvazinin bağımsız sınıf çıkarı, bağımsız ideolojisi ve bağımsız siyaseti yoktur.

Küçük burjuvazi, üretimdeki yeri ve ekonomik istemleri açısından, ilerici, devrimci bir toplumsal güç değildir. Tarihe baktığımızda küçük burjuva kesimlerin varlıklarını korumak için sık sık burjuvaziye karşı savaştıklarını görürüz. Bu savaşın amacı toplumsal olarak daha ileriye gitmek değil, tam tersine geriye gitmektir. Küçük burjuvazinin savunabileceği en “bağımsız” sınıf çıkarı, küçük burjuvaların kolayca burjuvalaştığı eski günlere dönmektir. Bunun gericiliği ve ütöpikliği bir yana, gerçekleştiğini varsaysak da, yine bir kesimin burjuvalaşmasından ve kalanından yine bağımlı, sıkışık bir ara sınıfın doğmasından başka bir yere varmaz.

Bağımsız bir ideolojisi, siyaseti olmadığı için küçük burjuvazi siyasal erki yalnız ve bağımsız olarak elde tutamaz. Korkmadan kararlı biçimde burjuvaziye karşı duramaz. Geçici de olsa yalıtılmaya katlanamaz. Kendine ve yığınların bağımsız devrimci savaşına inancı yoktur. Küçük burjuvazinin erki ele geçirse bile elde tutamayacağını bütün devrimlerin deneyimleri göstermiştir. Kapitalist bir ülkede sermayeden ya da emekten yana olmadan, ikisi arasında uzun zaman durmak olanaksızdır. Kalıcı bir küçük burjuva erki olanaksızdır.

Bağımsız bir ideolojisinin ve siyasetinin olmamasının mantıksal sonucu küçük burjuvazinin, *kalıcı olarak öncü ve başı çeken bir güç olamayacağıdır*. Küçük burjuvazi doğası gereği temel sınıflardan birinin, proletaryanın ya da burjuvazinin *bağlaştığıdır*. Devrimin sonucu üstündeki etkisi kimin bağlaştığı olacağı noktasında düğümleir. Genellikle güçlü olanın, üstün gelenin yanında yer alır. Proletarya güçlü ise, geniş küçük burjuva yığınları çevresinde toplar. Proletarya açısından doğru bilinç, doğru bağımsız siyaset hem güçlenmenin, dolayısıyla hem de küçük burjuvaziyi kazanmanın güvencesidir.

KÜÇÜK BURJUVAZİ KENDİNİ SINIFLAR ÜSTÜ GÖRÜR

İki karşıt sınıfın çıkarları küçük burjuvazinin bağrında birbirini körelttiği için, küçük burjuvazi kendisinin uzlaşmaz sınıf çelişkilerinin üstünde durduğunu sanır. Bu nedenle egemen burjuva

ideolojisinin belli yönlerini yer yer burjuvaziden daha aşırı ölçülerde savunur. Burjuva illüzyonlarının en elverişli yayılma odağıdır. Burjuvazi de, proletarya da nesnel konumları nedeniyle bu illüzyonlara karşı daha bağışlılardır.

Örneğin, burjuvazi kapitalizm altında demokratik cumhuriyet dâhil her devlet biçiminin kendi burjuva diktatörlüğü olduğunu, işlevinin ezilen sınıflara karşı baskı uygulamak olduğunu bilir. Küçük burjuvazi ise ekonomik konumu ve yaşam koşulları nedeniyle bunu anlamaya daha az yeteneklidir. Dahası, demokratik cumhuriyetin “özgür halk devleti” olduğuna, “sınıflarüstü”, “bağımsız” devlete kolayca inanır. Biliyoruz ki, hiçbir devlet erki yalnızca çıplak zorla ayakta duramaz. Toplumun “ortak çıkarını” temsil ettiğine halkı inandırması, “toplumsal onayı” kazanması gerekir. Küçük burjuvazi bu onayı kolayca verir. Çünkü sınıflardan bağımsız, tarafsız, herkese eşit davranan bir “devlet baba” imajını hep gönlünde yaşatır. Toplumsal alt üst oluşlardan, karışıklıklardan, “can ve mal güvenliğinin” bozulacağı her şeyden, iç savaştan ölesiye korkar. Devleti tüm bunlara karşı bireyin güvenliğini (kendini) koruyup kollayan bir bekçi olarak görür. Düzen ve istikrardan yanadır.

Egemen sınıflar tarihin her döneminde küçük burjuva yığınlar arasındaki bu yaygın psikolojiden alabildiğine yararlanmayı bilmişlerdir. Örneğin Türkiye’de 12 Eylül faşist cuntasının propagandasında “can güvenliği” demagojisi etkili olmuştur. Özellikle faşizmin ilk iki yılı boyunca salt bu demagoji ile cunta küçük burjuva yığınlarından belli bir destek kazanabilmiştir. Devletin bu işlevini yerine getirmediği ya da getiremediği durumlarda ise küçük burjuva yığınlar başka “alternatif” koruyucular aramışlardır. Buna ilişkin olarak da 12 Eylül öncesinden bolca örnekler bulunabilir. Birçok semtte bakkallar, küçük esnaflar o semti denetleyen örgütleri bir tür can ve mal güvenliği kaygusuyla desteklemiş, birine karşı ötekini himayesine sığınmıştır.

ULUSAL DAR GÖRÜŞLÜLÜK VE MİLLİYETÇİLİK

Yine nesnel durumunun ve sınıf psikolojisinin bir sonucu olarak küçük burjuvazi ulusçuluk şampiyonudur. Burjuvazi ve proletarya, ikisi de küçük burjuvaziye göre daha uluslararasıcadırlar.

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte üretimin giderek toplumsallaştığını, bugün bu toplumsallaşma sürecinin dünya ölçeğinde hızla yol aldığını biliyoruz. Bunun sonucunda hem burjuvazi, hem de proletarya giderek uluslararasılaşıyorlar. Bir yanda çok uluslu şirketler, her bir parçası başka ülkelere yerleştirilmiş dev üretim birimleri, uluslararası finans örgütleri... öte yanda uluslararası ilişkileri, sendika konfederasyonları ile uluslararası işçi sınıfı yer alıyor. Kapitalizmin ana sınıfları dünya çapında ekonomik, ticari, kültürel binlerce bağla bağılıdır. Küçük burjuvazi ise üretim faaliyetini her ülkede büyük ölçüde yalıtılmış bir biçimde yerine getiriyor. Daha az hareketli, öteki uluslarla ve dünya ticareti ile daha az bağlantılı olarak, ulusal sınırlara, kendi küçük işyerine kapanmış biçimde varlığını sürdürüyor. Bu yüzden de ulusal dar görüşlülük en çok küçük burjuvazide yansıyor.

Vatan-millet edebiyatı küçük burjuva katmanları derinden etkiliyor. Bizim küçük burjuva sosyalistlerinin, menşeviklerin “ulusal çıkarlar”, “ulusal ordu”, “ulusal marş” sözlerinin, Kemal kuyrukçuluğunun altında yatan, bu küçük burjuva bakış açısından başka bir şey değildir. Kürt sorunundaki şoven tutum, ayrılma hakkını tanımama, “Misak-ı Milli” sınırlarını savunma gibi tezler de öyledir.

BİREYCİLİK VE BAŞINA BUYRUKLUK

Üretimin toplumsallaşmasının, endüstriyel yoğunlaşmanın bir başka sonucu büyük ölçekli üretimin, işçi sınıfını disiplin altına alması ve kolektif bilincini geliştirmesidir. Küçük burjuvazi ise çoğu kez, üretimi yalnız başına ya da ailesiyle birlikte gerçekleştirdiğinden, küçük birimler içinde, dağınık bir biçimde yaşam kavgasını sürdürüyor. Basit meta üretimi bireyciliği de kendisiyle birlikte her gün yeniden üretiyor. Bireyciliği yaratan aynı koşullar, disiplinsizliği ve kariyerizmi de küçük burjuvazinin önemli özellikleri arasına katar. Küçük burjuvazinin proletarya gibi bağımsız sınıf çıkarları ve kolektif bir iş disiplini eğitimi yoktur. Kendi bireysel çıkarları doğrultusunda, kendi karar verir, kendi uygular. Kolektif bir amacın gereklerini yerine getirmeye yönelik disiplin küçük burjuvaziye boğucu gelir. Bu boğuculuğu, kendi kişisel çıkarlarını, “yükselmeyi” vb. öne koyarak, kariyerizmle kırmaya yönelir. Kendi kariyerizmini doyurmaya geldiği zaman, en katı “disiplini” de uygular, her türlü ahbap çavuş, “adam yapma” ilişkisini de kurar, disiplinin her çeşidine de karşı çıkar. Bütün bunlar temelinde, küçük burjuvazinin örgütlenme anlayışı da proletaryadan kökten farklıdır.

4.2. KÜÇÜK BURJUVA SİYASAL AKIMLAR

Sınıf kavramının sınıf savaşımı ile birlikte ele alınması gerektiğini söylemiştik. Her sınıf savaşımı bir siyasal savaştır. Sınıf savaşımı, ekonomik, siyasal ve ideolojik alanlarda sürer. Bu alanlarda yürütülen savaşlar kuşkusuz birbirinden kopuk değildir.

Sınıfların hareketlendiği, yığınsal olarak siyasal savaşa katıldığı, devrim ve ayaklanma gibi durumlarda sınıfların nesnel varlığı ile siyasal temsilcileri daha iyi bütünleşir. Ama bu durumda bile sınıf-siyasal örgüt ilişkisi bire bir üst üste düşmez. Aynı sınıfı temsil savıyla farklı siyasal örgütlenmeler ortaya çıkabilir. Bu nedenle de küçük burjuva siyasal akımlara bakmamız gerekiyor.

Küçük burjuvazinin radikal siyasal temsilcisi olarak ortaya çıkan akımlar çoğu kez “sağ” ve “sol” diye ayrılmaktadır. Küçük burjuva radikal siyasal akımları, kullandıkları savaşım biçim ve yöntemlerine bakarak böyle ayırmak doğru değildir. Çünkü yöntemler kendi başına ne devrimcidir, ne reformcu, ne sağdır ne de sol. Sol olmanın, en solda durmanın ölçütü başkadır. Toplumsal gelişmeyi en hızlı yoldan sağlayacak programa sahip olmak, siyasal eylemde burjuvaziden bağımsızlık için özüdür. Bu açıdan baktığımızda, keskinlikleri, silah kullanmaları, şiddeti savunmalarına rağmen küçük burjuva radikal akımın özünde sağ bir çizgi izlediğini görürüz.

Daha önce de söylediğimiz gibi, küçük burjuvazi üretimdeki yeri ve ekonomik istemleri açısından olanaksız için “savaşır”. Bu sınıf eğilimi, küçük burjuvazinin siyasal temsilcilerini sınıf uzlaşmacılığına, reformculuğa, ya da ters uçtan maceracılığa doğru iter. Küçük burjuva sosyalizmini küçük burjuva devrimciliğini doğurur. Küçük burjuva sosyalizmi için Marks ve Engels *Komünist Manifesto*’da şöyle diyorlar:

“Nüfusun yarısından çok daha fazlasını köylülerin oluşturduğu Fransa gibi ülkelerde, burjuvaziye karşı proletaryadan yana olan yazarların burjuva rejimini eleştirilerinde köylülerin ve küçük burjuvaların ölçütlerini kullanmaları ve işçi sınıfını bu ara sınıfların bakış açısından savunmaları doğaldı. Küçük burjuva sosyalizmi böyle doğdu.

“...Sosyalizmin bu biçimi, ya eski üretim ve değişim araçlarını ve bunlarla birlikte eski mülkiyet ilişkilerini geri getirmeyi, ya da modern üretim ve değişim araçlarını, bu araçların zorunlu olarak patlatmış olduğu eski mülkiyet ilişkilerinin çerçevesinde kısmayı özler. Her iki durumda da hem gerici hem de ütöpiktir.”

Bu alıntıdan, küçük burjuva sosyalistlerinin burjuvazinin karşısında proletaryadan yana yer alan ama bunu küçük burjuvazinin bakış açısıyla yapanlar olduğunu öğreniyoruz. Küçük burjuva sosyalistleri “sosyalizmi” savunurlar. Ama ileri sürdükleri istemlerinin içeriği küçük burjuva karakterdedir.

Fransa’da Sınıf Savaşları’nda ise Marks şöyle diyor:

“Sermaye *alacaklı* olarak özellikle küçük burjuva sınıfın yakasını bırakmaz, bu sınıf ise *kredi kurumları* ister, sermaye, rekabet yoluyla onu ezer, o ise devletten yardım gören *ortaklıklar* ister, sermaye *bir merkezde* yoğunlaşması ile küçük burjuvazinin belini bükerek, küçük burjuvazi ise *artan oranlı (müterakki) vergiler* ister, mirasın sınırlandırılmasını ister, büyük işlerin devlet tarafından üstlenilmesini ve *sermayenin büyümesini zorla engelleyen* başka önlemler ister. Kendi sosyalizminin barışçı bir yolla gerçekleşmesini düşlediğinden, önündeki tarihsel süreç, ona doğal olarak toplumsal düşünürlerin... kafalarında tasarladıkları *sistemlerin uygulanması* gibi görünür. Küçük burjuvalar böylece eklektik olurlar, ya da ancak, proletarya henüz, özgür, bağımsız bir tarihsel hareket olacak kadar yeterince gelişmemiş olduğu sürece onun teorik ifadesi olmuş olan *doktriner sosyalizmi*, mevcut sosyalist sistemleri tutarlar.”¹⁰

Marks’ın yukarıdaki sözleri küçük burjuva sosyalizminin istemlerini çok güzel özetlediği için fazla bir şey eklemek gerekmiyor. Burada altını bir kez daha çizmek istediğimiz nokta, proleter hareketin henüz yeterince gelişmemiş olduğu durumlarda küçük burjuva sosyalizminin daha etkili olacağı noktasıdır.

Marks’tan bu yana “küçük burjuva sosyalizmi” kavramı daha da zenginleşti. Bugün artık, Marksist terimleri kullanan, komünizm sözleri eden ama küçük burjuvazinin ve burjuvazinin etkisi altındaki akımların tümü bu adla çağrılıyor.

Küçük burjuva sosyalizmi, sınıf uzlaşmacılığını, uzun erimli çıkar ve amaçları unutmayı temsil ediyor. Küçük burjuva sosyalizminin tipik özelliklerinden biri, “yığınları kazanma” adına küçük burjuvazinin toplumsal istekleri ile işçi sınıfınıninkileri uzlaştırma çabasıdır. Bu en başta küçük burjuva sosyalisti partilerin programında, burjuva demokrasisi için savaş çağrılarında yansıyor.

KÜÇÜK BURJUVA DEVRİMCİLİĞİ

Olanaksız istemenin, bunun için savaşmanın öteki siyasal yansıması küçük burjuva devrimciliğidir. Şunu belirtelim ki, küçük burjuva sosyalistleriyle küçük burjuva devrimcisi dediklerimiz arasında ekonomik istemleri arasında ciddi bir fark yoktur.

Marks ve Engels, *Komünist Manifesto*’da küçük burjuvazinin devrimciliğinden söz ederken şunları söylüyorlar: “Şans eseri devrimci olurlarsa, bu yalnızca onların proletaryaya geçişlerinin yaklaşmasıdır.” Küçük burjuva devrimciliğinin ana toplumsal tabanı buradadır. Yoksullaşan ve

¹⁰ K.Marks, *Seçme Yapıtlar*, c.1, s.341.

proleterleşen kesimlerde, özellikle siyasal olarak aktif olanlarında bu gidişe bir tepki olarak radikal eğilimler, siyasetler ortaya çıkar.

Çağımızın tek ve gerçek devrimci sınıfı işçi sınıfıdır. Küçük burjuvazinin devrimciliği ise kendi konumundan kaynaklanan bir şey değildir. Tersine, kendi konumlarını proleterleşerek yitirmesindedir. Bu yüzden de devrimciliği “şans eseri” tutarsız ve sallantılıdır.

Öte yandan, nesnel olarak sınıf konumları değişmekte olan toplumsal kesimlerin bilinci, alışkanlıkları, özelemleri otomatik olarak değişmediği için bu rastlantısal devrimcilik hiçbir zaman tutarlı bir bütünlüğe ulaşamaz.

Küçük burjuva devrimciliği, kurulu düzene başkaldırışın, emperyalizme ve faşizme karşı tepkinin, yığınların bağımsız eylemiyle değil, öncü savaşıyla, bireysel terör, maceracı bir eylem çizgisi, anarşist ve Blankici bir örgüt anlayışıyla yürütülmesine eğilimlidir.

Küçük burjuva devrimci akımların evriminde hem dünyada hem Türkiye’de rastlanan ilginç bir özellik var. Bu akımların bir bölümü, yığınlardan kopuk, toplumsal bir güç olamayan küçük marjinal gruplar olarak kalıyor, ya da bölünüp küçülüyor ve yok oluyorlar. Bir bölümü ise, başlangıç noktaları aynı olduğu halde, geniş küçük burjuva kesimleri örgütleyerek yığınsallaşılıyor, popüler akımlar durumuna geliyorlar. Bu yöndeki bir gelişme, söz konusu örgütlerin geleceğinde önemli bir rol oynuyor. Toplumsal bir güç durumuna gelen ve sınıf savaşımının içinde anlamlı yer tutan bir siyasal örgütün, yığınların psikolojisine, istemlerine daha çok kulak vermek zorunda kaldığı, tekil çıkışlar yerine yığınsal eylem ve örgütlenmelere yöneldiği görülüyor. Yığınlarla bağ örgüt üstünde nesnel bir etki yapıyor. Ama bu nesnel etkinin sonuçları çelişkili bir biçimde gerçekleşiyor. Çünkü küçük burjuva akımlardaki bu evrimin hareket noktası Marksist bilim değil, toplumsal psikolojidir. Toplumsal psikoloji ise bazen günlük değişen ve kendi içinde çelişkiler taşıyan bir şeydir.

Bu nedenle ve özellikle devrimci hareketin geri çekilme, yenilgi dönemlerinde belli bir yığın gücü olan küçük burjuva devrimcisi akımlarda yeni kimlik arayışları, ideolojik bir kriz ve ortamın etkisiyle en sağ uçlara savrulma eğilimi gözleniyor.

Bugün Türkiye’de küçük burjuvaziyi şu ya da bu ölçüde “temsil” eden akımlar arasında ayrışma, bölünme, erime sürmektedir. Bu örgütler içinde Türkiye devrimi için savaşanlar da, bundan yan çizenler de olacaktır. Ama her durumda küçük burjuva devrimci örgütlerin Türkiye devriminde önemli bir rol oynayacakları açıktır. Bu açıdan baktığımızda, ülkemizde küçük burjuva devrimciliğinin geleceği önemli ölçüde komünist işçi hareketinin vereceği ideolojik-siyasal savaşımın gücüne ve başarısına bağlıdır.

5. İLERİ DEMOKRATİK HALK DEVRİMİNDE İŞÇİ SINIFININ BAĞLAŞIĞI OLARAK KÜÇÜK BURJUVAZİ

5.1. DEMOKRASİ SAVAŞINDAKİ YERİ

Ekonomik istemlerinden çıkararak küçük burjuvazinin “gericiliğini” mutlaklaştırmak yanlış ve zararlıdır. Marks’ın *Gotha Programının Eleştirisi*’nde söylediği gibi, işçi sınıfı dışındaki sınıfları “gerici bir yığın” olarak niteleyen görüşler “saçmalıktır”.¹¹ Küçük burjuvazinin üretimdeki yeri ve ekonomik istemleri açısından ilerici ve devrimci olmadığını söylemiştik. Küçük burjuvazi kapitalizmin serbest rekabetçi dönemine dönmeyi özler. Bu, ütöpik ve gerici bir istektir. Kendisini kapitalizmin boyunduruğundan kurtaracak, küçük üretici olarak konumlarını güçlendirecek istemlerle ortaya çıkar ve bunları elde etmek için savaşır. Bu istekler ise siyasal alanda liberal hatta demokratik bir öz taşır.

Küçük burjuvazinin kendi varlığını koruyabileceği, kendisini yok eden burjuvaziye karşı savaşını kolaylaştırıcı siyasal üst yapı demokratik cumhuriyettir. Tekelcilik nasıl, siyasal anlamda gericiliğe denk düştüğü halde, çelişkili bir biçimde üretim güçlerini geliştirme eğilimini de taşıyorsa, tersinden küçük burjuvazinin ekonomik istemleri gerici olduğu halde, aynı istekler siyasal anlamda demokrat bir eğilim taşır. Kuşkusuz küçük burjuvazinin demokrattığı tam ve tutarlı değildir.

Lenin küçük burjuvazinin ilerici eğilimi üzerine şunları söylüyor:

“Bilinen bir şeydir ki, küçük burjuvazi genel olarak ve her zaman kurulu düzeni korumaz, tersine sık sık burjuvaziye ve mutlakıyetçiliğe karşı devrimci eyleme girişir (özellikle proletaryaya yaklaştığı zaman) ve hemen her zaman sosyal reform programları formüle eder.”¹²

Bir başka yerde yine Lenin:

“Her günkü yaşamında küçük üretici pazar için ürettiği metalleri, soyutlanmış bir biçimde kendi başına üretmesi gerçeğiyle ve büyük mülk sahibi olma şansıyla burjuvaziye yakınlaşır, bu yüzden küçük üreticilerin ideologları, kredi, kartel vb. sorunlar tartışıldığı zaman liberal olur.”¹³

Lenin’in sözleri, küçük burjuvazinin ikili karakterinin demokrasi savaşımında da iki yönlü bir etki yaptığını gösteriyor. Bir yanıla, küçük burjuvazi, burjuva erkinin devrimle yıkılarak yerine gerçek ve sosyalist bir demokrasinin kurulması savaşına ikircimsiz katılmıyor. Öteki yanıla, ileriye sürdüğü istemler nesnel olarak ilerici, demokrat bir eğilim de taşıyor. Proletaryaya yaklaştığı, ya da proletarya öncü misyonuyla küçük burjuvaziyi yanına çektiği ölçüde bu eğilim daha kararlı, ağır basan bir nitelik kazanıyor.

¹¹ K. Marks, *Marks-Engels Seçme Yapıtlar*, Sol Yayınları, c.3, s.25.

¹² Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İng. basım, c.6, s.197.

¹³ Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İng. basım, c.1, s.386.

Demek ki, küçük burjuvazi her zaman varlığında taşıdığı çelişkilere ve ikili karakterine rağmen demokrasi savaşımının içinde yer alabilecek potansiyel bir güçtür. Nesnel çıkarları onu demokrasi savaşına katılmaya zorlar. Küçük burjuvazinin süreç içinde devrimcileşmesi de demokrasi için savaş okulundan geçmesiyle gerçekleşir. Demokrasi savaşının nesnel mantığı, sınıf savaşının pratiği küçük burjuva yığınları kendi deneyleri temelinde eğitir. Bizim gibi, kapitalizmin ekonomik–toplumsal nedenlerle burjuva demokrasisini bile kaldıramadığı, en küçük ekonomik–demokratik hakları kazanmanın, reformları gerçekleştirmenin bile sert sınıf kavgasını gerektirdiği bir ülkede, gerçek demokratik istemler için girişilecek her kavga nesnel olarak devrim savaşımına bağlıdır. Demokrasi ve devrim sorunlarının bu denli iç içe geçtiği bir ülkede küçük burjuvaziyi devrimci demokrat bir çizgiye doğru iten çok güçlü nesnel etmenler vardır. Öte yandan demokrasi savaşı işçi sınıfı için de vazgeçilmezdir. İşçi sınıfı gerçek bir demokrasi savaşı vermeden ne sosyalizme varabilir, ne de sosyalizmin gereklerini yerine getirebilir. İşçi sınıfının gerçek sınıf bilincine ulaşması, hangi sınıfları etkiliyor olursa olsun, zorbalık, baskı ve teröre karşı tepki göstermekte eğitilmesiyle olur. İşçi sınıfı kapitalist toplumda demokrasinin de öncüsü ve en tutarlı sözcüsüdür. Komünistlerin demokratlığı, tüm halkın önüne sosyalist amaçlarını saklamadan çıkmasından gelir.

Öte yandan, demokrasi ve devrimi gerçekleştirmek son çözümlemede bir *güç* sorunudur. Sınıfların karşılıklı dizilişinde devrimin siyasal ordusunun karşı–devrim güçlerinden ideolojik, siyasal, örgütsel her alanda daha güçlü olması gerekir. Dolayısıyla proletaryanın devrimi gerçekleştirmek ve kendini yönetici sınıf konumuna getirebilmek için bağlaşıklara gereksinimi vardır.

Engels, *Almanya’da Köylü Savaşlarına Önsöz*’de, ‘Tüm yaşamı yalnızca ücrete bağlı’ olan sınıf henüz Alman halkının çoğunluğu olacak büyüklükte değildir. Öyleyse o da bağlaşıklar aramak zorundadır. Bu bağlaşıklar da ancak, küçük burjuvalar, kent *lumpen proletaryası*, küçük köylüler ve tarım işçileri arasında bulunabilirler.”¹⁴

Yine aynı gerekçeden çıkarak Engels “demokratik sınıfların bloğu” *taktiğini* ileri sürüyor. Eğer demokrasi kazanılmamışsa komünistler ve demokratların birlikte savaşmaları gerektiğini söylüyor.

Lenin, bir yazısında Rusya gibi ülkelerde küçük burjuvazinin siyasal yöneliminin devrimin sonucu üstünde belirleyici etkisi olduğunu söylüyor.¹⁵

Proletaryanın küçük burjuvaziyi demokrasi savaşına kazanması için buna uygun bir programla ortaya çıkması gerekir. Komünistlerin demokrasi programı sosyalizmin programı değildir. Bu demokrasi programı karma (mixed) bir sınıf iktidarı olasılığını da içinde taşır. Demokrasi savaşımının sonucunda karma bir sınıf iktidarı kurulursa, (IV. Program taslağımız buna ‘işçi–emekçi diktatörlüğü’ adını veriyor) bu iktidarın *geçici* bir karakteri olur. Bu geçici iktidar ya proletaryanın kesin hegemonyasında bir iktidara evrimlenir, ya eski düzene geri döner.

Küçük burjuvazinin “devrimciliği”, devrimci–demokratlığı aşamaz ama sosyalizme de demokrasi uğruna yürütülecek bir savaştan geçmeden varılamaz. Bu nedenle küçük burjuvazi devrim savaşımında önemli bir bağlaşıklık potansiyeli taşır. Burada söylememiz gereken bir şey daha var. Küçük burjuvazinin ikili karakteri, kaypak tutumu demokrasi savaşında proletaryanın yanında yer aldığı zaman da sürer. Nesnel çıkarları ile siyasal tutumu arasında otomatik bir aynılık yoktur. Kapitalizmin iki sınıfı arasındaki savaşın gidişi ve sınıfların bu temelde kutuplaşması olgusu küçük burjuvazinin sallantısının sürekli olması sonucunu getirir. Çünkü o

¹⁴ Engels, Marks-Engels *Seçme Yapıtlar*, İng. basım, c.2, s.163.

¹⁵ Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İng. basım, c.11, s.228.

bütün bu kavga içinde kendini kapitalizmin boyunduruğundan kurtarmak ve küçük mülk sahibi olarak konumunu güçlendirmek ister. Bu fiilen olanaksızdır. Olanaksızın peşinde olan küçük burjuvazinin sallantısı da kaçınılmazdır. Kendi konumlarını güçlendirme yönündeki her çabasına işçi sınıfının karşı çıkması da yine kaçınılmazdır.

Özetlersek, küçük burjuvazi demokrasi ve devrim savaşında işçi sınıfının *vazgeçilmez* ama *sallantılı* bir bağlaşığıdır. Küçük burjuvazinin çıkarı demokrasiden yanadır. Bu çıkarı ona gösterecek, onu ilerletecek şey en sonunda devrimin kendi ilerleyişinin dinamizmidir. Proletaryanın kararlı savaşımı ve gücüdür. Küçük burjuvazi sınıf savaşının, yükselen yığın hareketinin içinde kazanılacaktır. İşçi sınıfının hegemonyası savaş içinde, küçük burjuva radikal akımların yanlılığı pratikte gösterilerek, işçi sınıfının siyasetinin doğruluğu yine yığınlar tarafından sınıp görülerek gerçekleştirilecektir.

5.2. KOMÜNİST PARTİSİNİN KÜÇÜK BURJUVAZIYE VE KÜÇÜK BURJUVA SİYASAL AKIMLARA KARŞI TUTUMU

İşçi sınıfı yalnızca kendisini değil, toplumun tüm ezilen sınıflarını sömürüden kurtaracak tek devrimci sınıftır. Tüm halk sınıflarını kazanmak komünist partisinin görevidir. Halk sınıflarının desteğini kazanmakta hareket noktası komünist partisinin programı, propaganda ve ajitasyonudur. Küçük burjuvaziyi komünist siyasete kazanmak için komünist partisinin tüm toplumun geleceğini temsil ettiğini göstermesi şarttır. Marks ve Engels *Alman İdeolojisi*'nde işçi sınıfının bu tarihsel misyonunu şöyle anlatıyorlar:

“Gerçekten, kendisinden önce hükümette olan sınıfın yerini alacak her yeni sınıf, kendi amaçlarına ulaşmak için de olsa, kendi çıkarını, toplumun tüm üyelerinin ortak çıkarı olarak göstermek zorundadır, ya da fikir planında açıklamak istersek; bu sınıf kendi düşüncelerine evrensellik biçimi vermek ve onları evrensel olarak tek geçerli düşünceler olarak göstermek zorundadır. Bir *sınıfa* karşı çıkması yüzünden sınıf bu yüzden, devrimci sınıf kendisini bir sınıf olarak değil de, hemen bütün toplumun temsilcisi olarak sunar, tek egemen sınıfın karşısında toplumun tüm kitlesi olarak görünür. Bu, onun için mümkündür, çünkü *başlangıçta, onun çıkarları gerçekten de egemen olmayan tüm öteki sınıfların ortak çıkarlarına hâlâ sıkı sıkıya* bağlıdır, çünkü eski koşulların baskısı altında bu çıkar, henüz özel bir sınıfın özel çıkarı olarak gelişmemiştir. Bu yüzden, bu sınıfın zaferi, kendileri egemenliğe ulaşamayan öteki sınıfların pek çok bireyleri için de yararlıdır.”¹⁶

Küçük burjuvaziyi kazanmanın anahtarı buradadır. Bu, yığınları (küçük burjuva yığınları) doğrudan kazanmanın yoludur. Burjuva devlet erki de bu yolla varlığını sürdürüyor. Onu yıkmak oyunu tersine çevirmekle mümkündür. Küçük burjuva yığınlara çıkarlarının işçi sınıfı tarafından temsil edildiğini anlatmak, göstermek. Bunun dışında işçi sınıfı ne demokrasi savaşını kazanabilir, ne kendisini yönetici sınıf yapabilir, ne de erkte uzun süre kalabilir.

TKP 4. Program Taslağı bu anlayışla yazılmıştır. İDHD programı toplumun öncüsü işçi sınıfı ile çıkarları devrimde olan sınıf ve katmanların uğrunda birlikte savaşacakları istemleri sıralamıştır.

¹⁶ Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar*, c.1 s.57.

Yukarıdan beri söylediklerimizden açıkça çıkıyor ki, Türkiye’de geniş kalabalıkları kapsayan küçük burjuvaziyi devrim ve demokrasi saflarına kazanmadan devrim gerçekleştirilemez. Ama küçük burjuvazinin kuyruğuna takılıp bir o yana bir bu yana sallanarak da hiçbir şey başarılamaz. Bu yüzden komünistler, küçük burjuva halktaki *her türlü kararsızlık ve sallantıdan soyutlanmayı* her zaman taktiklerinin başına almak zorundadırlar. Burjuvaziden ve küçük burjuvaziden bu anlamda soyutlanma *bağımsızlık* demektir.

Lenin, küçük burjuvaziden soyutlanma taktiğini şöyle anlatıyor:

“Sosyal demokrasi (komünizm–*AHK*) kendini küçük burjuva halktan *soyutlamalıdır*... Çünkü (her zaman) şu iki durumdan biridir: Ya küçük burjuvazinin kararsızlığı, genel olarak küçük burjuvazinin kaypak doğasının ve devrimin zor ve çetin gelişmesinin bir göstergesidir ama devrimin sonunu ve gücünün tükendiğini simgelemez... O zaman sosyal demokrat (komünist–*AHK*) proletarya, kendini küçük burjuva halktaki her çeşit kararsızlık ve sallantıdan soyutlayarak onu savaşım için *eğitir*, savaşım için hazırlık sürecinde onu yetiştirir, onun siyasal bilincini, kararlılığını, sağlamlığını vb. geliştirir. Ya da küçük burjuva halkın sallantısı bugünkü burjuva devriminin sonunun göstergesidir... O zaman da sosyal demokrat (komünist–*AHK*) proletarya kendini küçük burjuvanın sallantısından (ya da ihanetinden) *yine soyutlamalıdır ki işçi sınıfı yığınlarını sınıf bilinci yönünde eğitebilsin, onları bir sonraki devrime daha planlı, daha sağlam ve belirleyici olarak katılmaya hazırlayabilsin.*

“Her iki durumda da ve her durumda sosyal demokrat (komünist–*AHK*) proletarya kendini *Kadet illüzyonlara batmış olan* küçük burjuva halktan soyutlamalıdır ve bunu koşulsuz yapmalıdır.”¹⁷

Komünist partisinin tarihsel misyonunu yerine getirebilmek için işçi sınıfının, burjuvaziden ve küçük burjuvaziden bağımsız ideolojisine, siyasetine ve örgütüne sahip olması temel koşuldur. Küçük burjuvaziyle bağlaşıklık, küçük burjuvaziyle eylem birliği hiçbir biçimde bağımsızlığı gölgelememelidir.

5.3. KÜÇÜK BURJUVA AKIMLARLA İLİŞKİ TAKTİK BİR SORUNDUR

Küçük burjuvaziyi demokrasi–devrim savaşına kazanmak kilit bir sorundur dedik. Halkın devrimci birliğini sağlamak siyasal devrimin, İDHD’nin başarısı için olmazsa olmaz bir koşuldur. Ama bu küçük burjuvaziyi şu ya da bu ölçüde temsil eden akımlarla ilişkinin “stratejik bir sorun”, bunlarla “cephe” oluşturmanın da devrimin zorunlu koşulu olduğu anlamına gelmez. Marks ve Engels bu konuda şunları söylüyorlar:

“Ortak bir düşmana karşı savaşım durumunda herhangi bir özel birliğe gerek yoktur. Böyle bir düşmanla doğrudan savaşmak gerekli olur olmaz, her iki tarafın çıkarları da o an için çakışır ve daha önce olduğu gibi gelecekte de yalnızca o an için geçerli olacağı hesaplanmış bu bağ, kendiliğinden ortaya çıkar.”¹⁸

¹⁷ Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İng. basım, c.12, s.407–408.

¹⁸ *Marks-Engels Seçme Yapıtlar*, c. 1.

Marks ve Engels'in bu sözleri kuşkusuz küçük burjuva siyasal akımlara, geçici hatta bazen uzun süreli güç ve eylem birliklerini dışlamıyor. Yalnızca, halkın birliğinin başarılmasında özel ve evrensel geçerli bir modelin olmadığını, belirleyici yönün savaş içindeki, eylem içindeki birlik olduğunu gösteriyor.

TKP II. Leninciler Konferansı, 12 Eylül sonrası koşullarda küçük burjuva siyasal akımlara karşı tutumumuzu şöyle belirlemiştir:

“Devrim perspektifinin kaybolmadığı bugünkü gericilik döneminde küçük burjuva siyasal akımlarla bağlaşıklık kurarken aranacak en önemli ölçüt, yine reformcu mu, devrimci mi olduklarıdır. Ancak, faşist bir iktidarın varlığıyla bu öz yeni bir biçim altında ortaya çıkmaktadır: Faşizme karşı savaşa yetenekli olup olmamak. Faşizme karşı savaşa yetenekli akımlar, yani gerçek *anti-faşist* akımlar, faşist diktatörlüğü *halkın zoruyla* yıkmayı hedefleyen ve bu yolda çalışan akımlardır. Anti-faşist siyasal akımlarla, ideolojiden ve örgütsel bağımsızlıktan ödün vermeden eylem birliği yapmak partimizin temel sorunudur.”¹⁹

Biz tutumumuzu böyle saptadık, böyle de davrandık. Öte yandan, küçük burjuvazinin ve küçük burjuva örgütlerinin sallantılı ve çelişkili tutumları komünistlerin de bu akımlara karşı sık sık değişen yeni tutumlar almasını gerektirecektir.

Sırası gelmişken, Bolşeviklerin yaşadığı ilginç bir örneğe değinelim. 1919'da Lenin'in ve partisinin Sosyalist Devrimcilere karşı izlediği siyasete çeşitli eleştiriler geliyor. Bolşeviklerin Sol SR'lere karşı çok kararsız ve “çelişkili” tutumlar aldığını söylüyorlar. Lenin'in bunları yanıtlarken söylediği şu sözler ilginç ve öğreticidir:

“Orta köylülere ve küçük burjuvaziye karşı tutumumuzda müthiş ihtiyatlı olmalıyız. Eylem çizgimizi çok sık değiştirmek zorunda kalacağız ve bu rastgele bir gözlemciye tuhaf ve anlaşılmaz gelebilir. Böyle biri ‘nasıl olur, dün küçük burjuvaziye sözler veriyordunuz, bugün Dzerzhinsky, sol sosyalist devrimcilerle menşeviklerin kurşuna dizileceğini ilan ediyor, bu ne çelişki’ diyecektir. Evet, bu bir çelişkidir. Ama küçük burjuva demokratlarının davranışları da çelişkinin ta kendisidir. Biz onlara ilişkin taktiklerimizi değiştirdik, ne zaman bize doğru dönseler biz onlara ‘hoş geldiniz’ deriz. Kuşkusuz, biz küçük burjuva demokratlarına karşı güç kullanmayı istemeyiz. Biz, onlara ‘siz ciddi bir düşman değilsiniz. Bizim düşmanımız burjuvazidir. Ama siz güçlerinizi onunla birleştirirseniz, proletarya diktatörlüğünün önlemlerini size de uygulamak zorunda kalırız’ deriz.”²⁰

Görülüyor ki işçi sınıfının küçük burjuvazinin siyasal temsilcilerine karşı tutumu sık sık değişecektir. Savaşın o günkü koşullarında nasıl davranmak gerekiyorsa öyle davranılacaktır.

Burada, küçük burjuva devrimcisi akımlara ilişkin son bir noktaya değinelim.

Resmi TKP'nin genel sekreteri Haydar Kutlu *Yol ve Amaç*'ta şöyle diyor:

“Öte yandan işçi sınıfının bağlaşıklık yapmak için çalışacağı güçleri küçük burjuvaziyle, (hatta kimilerinin, örneğin Yürükoğlu'nun yaptığı gibi yalnızca küçük burjuva radikal gruplarla) sınırlamak, ulusal-reformist burjuvaziye işbirlikçi oligarşiye teslim etmek demektir. Bu ise doğrudan doğruya işçi sınıfının hege-

¹⁹ TKP, II. Leninciler Konferansı Kararları, s.40, Mart 1981.

²⁰ Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İng. basım, c.29, s.151.

monyasını zayıflatmaktadır. Dahası, işçi hareketini reformizme teslim etmek, geniş köylü yığınlarını kazanmak zorunluluğunu göz ardı etmektir.”²¹

Kutlu’nun, bağlaşıklığı küçük burjuva radikal örgütlerle sınırladığımızı söylemesi çarpıtmadır. Biz küçük burjuva yığınları kazanmak ve demokrasi–devrim savaşında onlarla bağlaşmak için çalışıyoruz. Yukarıda da açıkça söylediğimiz gibi küçük burjuvaziyle bağlaşıklığı, küçük burjuva siyasal akımlarla bağlaşıklığa indirgemiyoruz.

Küçük burjuva akımlarla birlik ve bağlaşıklık ararken en başta devrimcilik–reformculuk ölçütüne başvurduğumuz doğrudur. Daha önce de söylediğimiz gibi küçük burjuva akımlar arasındaki bu ayırım bizim icat ettiğimiz bir şey değil, sınıf savaşının yarattığı nesnel bir ayırımdır. Faşizme karşı savaşımın nesnel olarak devrimle bağlı olması *devrimi hedefleyen* akımlarla güç ve eylem birliğini öne çıkarıyor. Biz belli akımları “tercih” ettiğimiz için değil, Türkiye’nin ortamı, siyasal savaşımın koşulları gerektirdiği için böyle oluyor.

Aslında Kutlu’nun derdi bu değil. Kutlu, “ulusal–reformist” burjuvaziyle bağlaşıklık arıyor. Biz ise, Türkiye’de onların ulusal burjuvazi dedikleri tekel dışı burjuvazinin, devrimci, demokrat, anti–faşist, anti–emperyalist bir güç olmadığını, bunlarla devrimci, anti–faşist bir birlik kurulamayacağını söylüyoruz. (Geçici ve sınırlı işbirliklerini ise bunlarla bile reddetmiyoruz.) Aramızdaki ayrılık, küçük burjuvaziye değil, burjuvaziye karşı tutumumuzdaki kategorik yaklaşım farkından geliyor. Menşevikler ulusal burjuvaziyi “demokrasi” savaşında bağlaşıklık olarak görüyorlar. Çünkü onlar, faşizme karşı burjuva demokrasisi hedefiyle “savaşıyorlar”. Biz ise Türkiye’de hiçbir burjuva gücün burjuva demokrasisini bile getiremeyeceğini söylüyoruz.

Yazımızı *TKP 4. Program Taslağı*’nın sözleriyle bitirelim:

“Küçük burjuvazi devrimimizin temel bir sorunudur. İşçi sınıfı küçük burjuvaziyi kendi yanına kazanmadan devrimi gerçekleştiremez.

“Türkiye’de kent ve kır küçük burjuvazisi (Kürt halkının geniş bir bölümü içinde olmak üzere) nesnel olarak halk sınıflarının özgürce örgütlenebilecekleri bir demokrasiden yanadır. Onun demokrathlığı, ezilen, sömürülen emekçi olmasından kaynaklanır.

“Türkiye’de küçük burjuvazi emperyalistleşme siyasetine, emperyalizmin yurdumuzdaki varlığına ve tekellere, faşizme nesnel olarak karşıdır ve proletaryanın öncülüğü altında devrimci bir program uygulamaya yeteneklidir.

“Türkiye devrimi için devrimci bir potansiyel taşıyan kır ve kent emekçisini, Kürt halkını işçi sınıfının bayrağı altında birleştireceğiz. Bunun için geniş küçük burjuva yığınlar üzerindeki burjuva etkileri kırmak sonuç belirleyici önem taşır.

“Küçük burjuva demokrasisinin siyasal temsilcileriyle geçici ve sınırlı uzlaşmalar, ideolojik ve örgütsel bağımsızlığı sakınan eylem birliği partimizin temel tutumudur.”

²¹ *Yol ve Amaç*, sayı 2, 3, s.15.